

Minner fra krigen og litt etter den *(Aine Siverlsen)*

Krigsminner

Blant de mange minnene fra barndommen som jeg bærer med meg, er noen fra krigen (1940 – 45) . Vi kom til Folda da jeg var i treårsalderen, og det som skjedde før den tid, har jeg ingen klare minner om. Få måneder før jeg ble født, var det flere flyalarmer i Sulitjelma, og foreldrene mine var også blant dem som måtte søke tilflukt i gruveganger som var brukt som tilfluktsrom. Hvor lenge denne perioden varte i 1940, vet jeg ikke, men jeg kan tenke meg at det var spesielt stressende for folk som ventet barn om kort tid. Jeg vet at det satt tyskere på verkstedet hos mine foreldre og sydde for sine egne, men pappa nektet å sy for dem. Det var sikkert ikke så enkelt alltid å skulle finne den rette balansegangen i forhold til okkupasjonsmakten. Det gjaldt både i arbeidsforhold og rent privat. Mamma fortalte om en gang hun og pappa var ute og gikk med meg i barnevogn og møtte en tysker med gevær. Han ville begynne å undersøke om det var våpen eller noe annet ulovlig i barnevogna, men pappa lo og viste antagelig at han syntes dette var dumt. Mamma så sinnet i øynene til tyskeren, ble veldig redd og mente selvfølgelig at pappa hadde reagert uklokt. Lignende episoder var det nok mange som opplevde.

Man skulle tro at avsidesliggende steder som f.eks. veiløse Alvenes, ville bli spart for besøk av fienden, men slik var det ikke. Mamma fortalte at en morgen hun var på tur oppover bakken mot fjøset, følte hun skrekken jage gjennom kroppen da hun så en liten tropp av tyske soldater komme marsjerende innover stien fra Lakså. Det var kanskje Alvenes-folket sitt første møte med tyskerne. Mamma kom fra Sulis der det var en hel del tysk virksomhet, og hun fikk sikkert litt av et sjokk denne morgenen. Jeg vet ikke hvilket år dette var, men jeg husker tyskere inne i stua der pappa arbeidet med søm. Jeg var ikke gamle karen, men kan tydelig se for meg pappa ved det oppslåtte klaffebordet der han var opptatt med stoff og mønster mens han prøvde å kommunisere med de uniformskledte mennene. Like innenfor kjøkkendøra satt jeg og kikket inn i stua. Jeg forstod vel ikke så mye av det som foregikk, men hadde sikkert en fornemmelse av at situasjonen var uvanlig og utrygg. Senere så jeg en flokk tyskere på trappa til nabohuset, og jeg var blant dem som fikk sjokolade hos dem. I voksenalder kan jeg skjønne litt av hvordan det kunne være for dem som var utkommandert til ugjerninger i fremmed land hvis de hadde små barn heime i sitt eget land. Et annet bilde jeg ser klart for meg, er tyskere på nausttaket der de skyter varselraketter for å bli hentet, og jeg husker store skip på fjorden.

Det var ikke lov å ha verken våpen eller radio under krigen, men mange valgte å overse dette forbudet og tok risikoen ved å gjømmе de forbudte tingene. Av en eller annen grunn ble det bestemt at en radio som tilhørte en av naboene (jeg vet ikke hvem), skulle holdes skjult i naustet vårt. Det satte mamma seg bestemt i mot, og det ble da funnet en annen løsning.

En gang etter krigen da jeg var sammen med større unger, fikk jeg til min forbauselse se hvor det var gjømt en radio under en stein i utmarka ovenfor potetåkeren vår. Under denne steinen var det kasser som radioen var skjult i og foran steinen var det reist trestammer og kvister som kamuflerte hele gjømmestedet. Når vi lekte ute og det kom fly, kastet vi oss ned på marka. Det var nok litt av hvert av forskjellig informasjon som nådde våre små ører, og det var i hvert fall sikkert at selv om vi bare var i førskolealder, så forstod vi litt av alvoret som krigen brakte med seg.

Inntrykk fra denne utrygge tida satte seg fast og dukket opp i onde drømmer i årevis etter krigen. Jeg vet ikke hvor mange mareritt jeg har hatt når jeg drømte at tyskere med geværet klart kom etter meg, og jeg rømte inn i den mest bortgjømte kroken i huset for å berge meg. Jeg endte alltid innerst på «stabbursloftet» mellom kister, koffertene og klær og våknet til en bedre virkelighet akkurat i det forfølgeren fyrte løs. Når jeg så store, fremmede og litt skummelt utseende båter på fjorden, kunne jeg få ekle følelser. Ennå i dag kan jeg drømme om krigsskip som kommer innover langs land og gjør livet utrygt.

Alle har vi hørt og lest mye om gleden folk opplevde da det ble fred, og vi har sett bilder og film fra de fantastiske maidagene da flaggene vaiet og hele landet var i festrus. Det er ikke mye jeg husker fra den tida, men ett tydelig bilde har jeg i minnet: Mamma er ute på trappa på nedsida i en rødrotete kjole, og hos naboene er også damene ute. De vifter til hverandre, og mamma roper «Det er blitt fred»

Rasjonering og belysning

Det hadde vært mangel på mange ting under krigen, både mat og klær. Men jeg tror at folk i bygdene langs fjorden som hadde et småbruk og dessuten fiska, hadde det ganske bra. Imidlertid så fortsatte rasjoneringa av en del varer i hvert fall til første del av 50-tallet. Jeg husker jeg var aleine på butikken og hadde med meg rasjoneringsmerker, som det var viktig å ta godt vare på. Tar jeg ikke mye feil, var kaffe, sukker og tobakk blant de varene som det lenge var mangel på. Sko var vanskelig å få tak i, og jeg tror radiobatterier og parafin var rasjonert lenge.

Parafinlamper var lyskilden vår, men så fikk vi karbidlykter, og de lyste godt. Da jeg ble stor nok til det, fikk jeg gjøre klar karbidlampene til kvelden. Vann-og karbidbeholder måtte fylles, og det var enkelt. Det morsomme ved jobben, var å lure seg til å ta en bit karbid og legge den i ei sølepytt og så studere hvordan den freste og kokte og framkalte en gass, som gav lys når den ble dannet i lampa og vi rettet ei fyrstikk mot den. Men karbiden var dyrebar, så her måtte ikke sløses, og når jeg utførte mine små forsøk, følte jeg at jeg gjorde noe ulovlig.

Karbidlampene gav veldig godt arbeidslys, så det var sikkert som en revolusjon da de kom. Litt seinere fikk vi en annen type lamper til bruk inne, og de ga også svært godt arbeidslys. Brennstoffet her var parafin, og lyset kom gjennom et fint nett, som var svært skjørt når det først var tatt i bruk. Disse lampene var Petromax og Bi Alladin (det stod på lampa vår, en rød utgave). Foreldrene mine arbeidet med stoffer som ofte var mørke, så det måtte være fantastisk å få så godt lys.

Når vi gikk fra et rom til et annet i den mørke tida, brukte vi enten ei lita parafinlampe, stearinlys eller lommelykt. Når vi var små, fikk vi ha ei lampe brennende når vi skulle sove, men parafinlamper kunne »trekke seg opp» og begynne å ose, og det kunne være farlig. Derfor var ikke de voksne så glade for å ha ei tent lampe stående på soverommet når de selv ikke var til stede.

Når vi trengte lys i fjøset, brukte vi lanterne. Den ble tent inne, og den passet godt til fjøslykt, for den var så tett at den kunne bæres ute selv om det var vind. Den var også trygg i fjøset slik at den ikke kunne forårsake brann om den skulle komme nært noe brennbart som f.eks. høy.

---- * ----

Denne teksten, som har noen avsnitt av nokså privat karakter, er skrevet til mine barn og barnebarn. Men fordi noen mener at innholdet kan ha interesse for folk utenfor familien, syns jeg det er greit at den tas med på Alvenes-sida.

Arne S